

היחס לכוחי ועוצם ידי

(יז) ואמרת בלבבך כזו ועצם ידי עשה לי את-הנוזל הזה:
(יז) וזכרת את-יד אלקיך כי הוא הנותן לך כזו לעשות וזיל לבען הקים את-בריתו אשר-נשבע לאבותיך
כיום הזה: פ
דברים, ח'

(טז) אין-המלך נושע ברב-זויל גבור לא-ינצל ברב-כזו:
(יז) שיקר הסוס לתשועה וברב זוילו לא ימלט:
תהילים ל"ג.

וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל - ידוע כי ישראל גבורים ואנשי חיל למלחמה, כי נמשלו לאריות ולזאב יטרף, ומלכי כנען במלחמה נצחו אותם, על כן אמר אם תחשוב כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה-תזכור השם שהוציא אותך ממצרים ולא היה לך שם כח ועצם יד כלל. ותזכור עוד כי במדבר אשר אין לאל ידך לחיות שם עשה לך כל צרכך, אם כן גם החיל הזה אשר עשית בכחך השם הוא שנתן לך הכח כאשר עשית אותו. ואם תשכח את השם, יכלה כחך ושארך ותאבד כאשר אבדו הם, כי כל עוזבי ה' יכלו:
רמב"ן דברים ח, י"ח

ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. רצה בזה, כי עם היות שאמת שיש באישים סגולות מיוחדות לדבר מהדברים, כמו שיש אנשים מוכנים לקבל החכמה, ואחרים מוכנים לשית עצות בנפשם לאסוף ולכנוס, ולפי זה יהיה אמת בצד מה, שיוכל העשיר לומר כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, עם כל זה, עם היות שהכח ההוא נטוע בד, זכור תזכור הכח ההוא מי נתנו אליך ומאין בא. והוא אומר (שם יח) וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, לא אמר וזכרת כי ה' אלהיך נותן לך חיל, שאם כן היה מרחיק שהכח הנטוע באדם (לא) יהיה סיבה אמצעית באסיפת ההון, ואין הדבר כן, ולפיכך אמר כי עם היות שכתך עושה את החיל הזה, תזכור נותן הכח ההוא, יתברך.
דרשות הר"ן, דרשה עשירית

"... רצה בזה, כי עם היות שאמת הוא שיש באישים סגולות מיוחדות לדבר מהדברים... לפי זה, יהיה אמת בצד מה, שיוכל העשיר לומר 'כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה', עם כל זה, עם היות שהכח ההוא נטוע בך, זכור תזכור שהכח ההוא, מי נתנו אליך ומאין בא. והוא אמרו: 'וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל'. לא אמר: וזכרת כי ה' אלהיך נותן לך החיל, שאם כן, היה מרחיק שהכח הנטוע באדם לא יהיה סבה אמצעית באסיפת ההון, ואין הדבר כן. ולפיכך אמר, כי עם היות שכתך עושה את החיל הזה, תזכור נותן הכח ההוא ית'..." דרשות הר"ן, הדרוש העשירי.
"... והנה משה רבינו ע"ה לא רצה להכחיש הקדמתם מענין כחם, אבל אמר: וזכרת כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל. לפי שאין יכחיש כחם בעבודת האדמה והשתדלותם במקניהם וקנינם, והסיבות האמצעיות לא נוכל להכחישם, כי הנה אמת החוש. אבל אמר: אמת הוא שאתם סבה לדבר, אבל אינכם כי אם סבות אמצעיות, לא סבות ראשונות. כי עם היות שכתכם ועוצם ידכם עשה לכם החיל הזה, מי נתן לכם אותו כח ועוצם יד, ומי נתן... הדברים ההכרחיים, כי אם הש"י... הוא שנתן לך כח לעשות חיל..."
אברבנאל דברים ח, י"ז-י"ח

"ואמרת בלבבך, כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה"²⁸. יש אנשים המסתייגים מן המצעד הצבאי של יום העצמאות. "איננו מצטרפים לכך. איננו מיליטריסטים". אבל יש צורך לראות את הדברים במקוריותם. בדרשות הר"ן נאמר שזה לא איסור, אלא זה חיוב, זה מצוה: "ואמרת בלבבך, כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה". זו מצוה. וכן בפרשת "שופטים", בנאום המפקד לחייליו: חזקו ואמצו!²⁹ הכח, אומץ הרוח, המאמץ המלחמתי שייכים למצות המלחמה. ואין כאן סתירה. כי אנחנו יודעים שאת הכח הזה, ד' נותן לנו³⁰. כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל"²⁸. הר"ן מדגיש שהמצוה היא: "ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי... זוכרת"³¹. היה מקום לחשוש מאמירת "כחי ועצם ידי", אבל תיקף ומיד, מינייה וביה, תוך כדי דיבור, בלי הפסקה, מתברר שהדבר הוא מתוך זכירה ולא מתוך שכחה, מתוך זכירה שד' אלוהיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל³².

שיחות הרצ"ה, דברים עמ' 171

13. "כחי ועצם ידי"

כנגד איסור הגאווה של "ורם לבבך"³³, באה התקנה של "זוכרת את ד' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל"³⁴, ובוהו אנו חוזרים לענין היחס שלנו למאמץ הצבאי ולמצות המלחמה. באופן כללי, צריך להיות מצב בריא של "אהבתי מצותיך מזהב ומפז"³⁵. וכמוכן זה כולל את כל המצוות, ואין לבחור בין המצוות. כל אחד מבין שמצות המלחמה, דורשת אומץ וגבורה, עצה ומומחיות מלחמתית. לפעמים מפקדי צבאנו נואמים ומכריזים: אנו ניגשים למלחמה בכח גבורתנו, ומנצחים בכח גבורתנו. וכן כותב הרמב"ם בהלכות מלכים³⁶, שיש לגשת לקרב באומץ רוח, במסירות-נפש לשם שמים, ומתוך-כך תחול עלינו סייעתא דשמיא: "... ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה, ישען על מקוה ישראל ומרשיעו בעת צרה, וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה, וישים נפשו בכפו, ולא יירא ולא יפחד, ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו, אלא ימחה זכרונו מלבו, ויפנה מכל דבר למלחמה... וכל הנלחם בכל לבו, בלא פחד, ותהיה כוונתו לקדש את השם בלבד, מובטח לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה..."³⁷. לעומת זאת, ישנם כל מיני איסטיסיס ואיני טעם, הדורשים לבטל את המצעד [=של צה"ל, לכבוד יום העצמאות], כי הוא ביטוי של מיליטריזם, ביטוי של "כחי ועצם ידי". אני איני "מורליסט" כמותם. הנה הר"ן בדרשותיו מברר בכהירות מחשבתית נפלאה את הפסוקים האלה בצורה נכונה: דע שאתה צריך לגשת לקרב באומץ רוח ובעוצם יד, ללא כל רפיון רוח כלל. דע שאתה גיבור וחייל טוב למלחמה. אין בזה כלל וכלל-איסור של "ורם לבבך". הגיע הזמן להחליף את התפקידים: עד הנה אנחנו פחדנו מן הגויים, ועכשיו הגיעה העת שהם יפחדו מאתנו³⁸. לזה יש צורך גם בכלי מלחמה וגם באומץ. זכור שיש לך כח ועוצם יד לעשות חיל, וזכור שד' הוא הנותן לך כח לעשות את החיל הזה. קודם-כל מופיעים בתורה פסוקים שליליים: "השמר לך פן תשכח"³⁹ "ורם לבבך ושכחת"⁴⁰. בסוף מופיע פסוק במובן חיובי: "זוכרת את ד' אלהיך כי הוא הנותן לך כח"⁴¹. לכאורה, אין שום קשר בין הפסוקים השליליים לבין הפסוק החיובי, במיוחד שהוא מקושר לקודמיו על-ידי וא"ו החיבור: "זוכרת". לכן, מסביר הר"ן שהחיוב אינו מתחיל מן הפסוק "זוכרת" אלא מפסוק לפני כן: "ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה

לי את החיל הזה"⁴², כשתוך כדי דיבור מופיע ההמשך: "זוכרת את ד' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל"⁴³. זאת אומרת: עליך לומר "כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה". עליך להכיר את כוחך ועוצם ידך, כי ידיעה זו שאתה יכול לעשות חיל, נחוצה לך כדי לקיים מצוה זו. אבל יחד עם זה, עליך לזכור שכת זה בא לך מד'. אז בכוחות נפשיים וגופניים איתנים תצליח לקיים מצוה זו במילואה⁴⁴.

שיחות הרצ"ה, דברים עמ' 198

קמג. מאי "והטוב בעיניך עשיתי". אר"י אמר רב שמך גאולה לתפילה, ר"ל אמר שגנו ספר רפואות. רכי הכתחן הם שלמות האנושית, אמנם הם נחלקים, הכתחן הפשוט אם השעה צריכה לכך שיעשה נס, או מצד האדם המעלה שראוי לכך, אבל הכתחן התמידי הוא להיות בוטח בד' שיעזרהו בהשתדלותו. והנה אצל עניני הכלל מצינו סתירות, לפעמים השתדלות משובחת ומחוייבת ולפעמים תחשב חסרון. למשל מצינו במלחמת העיר היתה כולה מלאה השתדלות ע"פ ד' ולעומת זה במלחמת גדעון נאמר לו "רב העם וגו' פן יתפאר עלי". ישראל לאמר ידי הושיעה לי"⁴⁵, והוצרך למעט בהשתדלות טבעית. והדברים ניכרים שתלוי במצב המוסרי של העם, שתכלית כל סיבוב ההנהגה כולה היא להביא את אור דעת ד' כמילואה לעולם--למען ימשכו מזה כל הטובות הזמניות והנצחיות הנמשכות מידעת ד' לאמתה. והנה כשהאדם או העם ככללו עומד במצב מוסרי גבוה, אז הלא מההנהגה הטבעית שהולכת אחוזה עם סדרי החיים האנושיים, יכיר ביותר יד ד', כדברי הר"ן בדרשותיו⁴⁶ ע"פ "ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה, וזכרת את ד' אלקיך כי הוא הנותן לך כח כו"⁴⁷, שבהתבונן האדם כי החיים הטבעיים וכל מסיבותיהם, הכל ערוכים מאת ד' ית' לתכלית הגשגה של השלמות האנושית, הנה יותר יכיר את קונו כשמספיק לו צרכיו בדרכים טבעיים, שצריך ע"ז השתדלות רבה מצדו כחכמה וכרעת וככח גופני ונפשי. והנה יד ד' אתה על כל פרט מפרטי תנועותיו וימינו תסעדהו⁴⁸, הלא יתקרב יותר בזה אל ציור השלמות, מאלו יעשה לו נס בפעם אחת להמציא לו מחסורו. ע"כ אמר "ואמרת בלבבך כחי ועצם ידי". וכצורך בהבנה אמיתית כמה כח וכמה עוצם יד צריך עד כדי לבא לידי חיל זה, ולכל תנועה קלה עזרת ד' דרושה, אז עי"ז ימשך מה שאמר "זוכרת את ד' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל".

עין א"ה, ברכות א' עמ' 84